

Психологічні засади особистісного та професійного розвитку педагога в умовах неперервної освіти

У статті виокремлено психологічні засади особистісного й професійного розвитку педагогів в умовах неперервної освіти. Описано потенціал, чинники та основні етапи неперервної освіти для особистісного і професійного розвитку педагога-фахівця.

Ключові слова: особистість педагога, неперервна освіта, професійний розвиток, професійний саморозвиток, професіоналізація, професійна орієнтація.

Наука, освіта, технології в умовах євроінтеграційних процесів і глобалізації ринку зумовлюють нові виклики й перспективи професійного розвитку фахівців педагогічної галузі. Неперервність освіти є найважливішим соціально-педагогічним принципом неперервного становлення і розвитку особистості вчителя. Цей принцип повинен на всіх етапах освіти дорослої особистості забезпечити адекватність і відповідність людини вимогам часу, підготовку до життя у швидко змінюваних умовах. Якісні зміни в системі освіти педагогічного працівника відбуваються через перехід від концепції освіти на все життя до концепції освіти впродовж життя [1, с. 4]. Доцільно додати, що саме освіта впродовж життя спрямована на забезпечення людей будь-якого віку рівним, відкритим доступом до якісного навчання, сприяє зростанню інвестицій у людей і знання, набуттю основних навичок, включаючи цифрову грамотність, передбачає поширення інноваційних, більш гнучких, форм і методів навчання. Важливо те, що сьогодні неперервна освіта для вчителів цілком узгоджується з варіативністю, підтримується різноманітністю структур установ освіти та дидактичного інструментарію.

Актуальність проблеми неперервної освіти обумовлена й динамічністю розвитку сучасної цивілізації, й тенденціями соціальної дисгармонії.

Мета статті: обґрунтувати зміст, психологічні чинники та основні етапи професійного розвитку педагога-фахівця в умовах неперервної освіти.

Тенденція до неперервності освітнього процесу на рівні особистості потребує як структурного, так і змістового його оновлення. У цьому контексті особливої уваги потребує процес модернізації особистості, який означає: рух у напрямку до відповідності аналітичній моделі сучасної особистості, яка має такі якості:

- відкритість до експериментування, інновацій та змін;
- готовність до плюралізму думок та схвалення такого плюралізму;
- орієнтація на сучасність та майбутнє, а не на минуле;
- економія часу, пунктуальність;
- переконаність у здатності організувати життя так, щоб долати створювані нею

перепони;

- планування майбутніх дій для досягнення передбачуваних цілей як у суспільному, так і в особистому житті тощо [6, с. 31].

У змісті неперервної освіти прийнято виокремлювати три основні складові, пов'язані з навчанням дорослого населення (ми застосовуємо цей зміст і для педагогічних кадрів): навчання грамотності в широкому сенсі (йдеться у т. ч. і про комп'ютерну, функціональну, соціальну грамотність та ін.); професійне навчання, що включає професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації (job qualification); загальнокультурну додаткову освіту, не пов'язану із трудовою діяльністю (life qualification) [3].

Необхідно диференціювати поняття професійного розвитку та професіоналізації особистості. Так, за А. Деркачем, професійний розвиток розуміється як процес руху людини до професіоналізму, а професіоналізація – як процес становлення професіонала. Професійний розвиток має більш цілеспрямований, контрольований й активний характер щодо суб'єкта, тоді як професіоналізація може відбуватись стихійно,

нераціонально, нерівномірно, з неекономною витратою часу і зусиль людини. Професіоналізація завершується досягненням професіоналізму (об'єктивно високих показників виконання професійної діяльності), тоді як професійний розвиток може тривати і далі, виявляючись через творче збагачення суб'єктом праці досвіду професії новими завданнями, способами і результатами [2, с. 286].

Професійний розвиток є невід'ємною частиною професіоналізації особистості. Він починається на стадії освоєння професії і триває на подальших етапах. Більш того, він не закінчується на стадії самостійного виконання діяльності, а триває аж до повного відходу людини від справ, набуваючи специфічну форму і зміст. Варто зауважити, що професійний розвиток – досить складний процес, що має циклічний характер. Під час професійного розвитку людина не тільки вдосконалює свої знання, вміння і навички, розвиває професійні здібності, але може зазнати і негативний вплив цього процесу. Такий вплив призводить до появи різного роду деформацій і станів, що знижують не тільки професійні успіхи, а й негативно проявляються в «непрофесійному» житті [7, с. 231]. Професійний розвиток: «...зміни психіки у процесі освоєння і виконання професійно-освітньої, трудової та професійної діяльності» [4, с. 333]. Цей розвиток є провідним у психології праці та професійній педагогіці і розкриває, як ми вважаємо, професійне дозрівання, формування, вдосконалення, саморозвиток і самовдосконалення суб'єкта праці. Початок професійного розвитку слухно пов'язується з моментом «...прийняття людиною професії та включення у процес її освоєння» [5, с. 30].

Професійний саморозвиток, як і будь-яка інша діяльність, має в своїй основі досить складну систему мотивів і джерел активності. Зазвичай, рушійною силою і джерелом самовиховання педагога називають потреб у самовдосконаленні. Розрізняють зовнішні та внутрішні джерела активності саморозвитку. Зовнішні джерела (вимоги й очікування суспільства) виступають в якості основних і визначають напрямок і глибину необхідного саморозвитку. Викликана ззовні потреба педагога у самовихованні надалі підтримується особистим джерелом активності (переконаннями, почуттям обов'язку, відповідальності, професійної честі, здорового самолюбства і тощо). Ця потреба стимулює систему дій з самовдосконалення, характер яких багато в чому зумовлюється змістом професійного ідеалу [7, с. 231].

Зауважуємо, коли педагогічна діяльність набуває в очах педагога особистісну, глибоко усвідомлену цінність, тоді і проявляється потреба у самовдосконаленні, тоді і починається процес саморозвитку. Для розгортання процесів саморозвитку велике значення має рівень сформованості самооцінки. Психологи відзначають два прийоми формування вірної самооцінки. Перший полягає в тому, щоб співвіднести рівень своїх зусиль із досягнутим результатом, а другий – співставити їх із думками оточуючих. Тому потрібно кожній людині, яка обрала педагогічну професію, сформувати у своїй свідомості ідеальний образ педагога.

Отже, система професійного розвитку педагога в умовах неперервної освіти має бути орієнтовна на психологічні показники професіоналізму фахівця та їх цілеспрямований розвиток. Зокрема, зазначає В. Ягупов, за такими завданнями: розширення, збагачення та постійне наповнення новим змістом професійної та фахової спрямованості особистості; збагачення професійного та фахового досвіду; розвиток складних спеціальних здатностей і пізнавальних процесів, які необхідні для успішної реалізації посадових компетенцій; постійний розвиток особистісної, професійної та психологічної готовності фахівця до цілеспрямованої професійної діяльності на сучасному ринку праці [8, с. 22].

Список використаних джерел та літератури

1. Аніщенко О. В., Баніт О. В., Василенко О. В., Волярська О. С. Особистісний і професійний розвиток дорослих : теорія і практика: монографія. Київ : ІПООД НАПН України, 2016. 354 с.
2. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. Москва: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж, 2004. 752 с.

3. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика : аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>
4. Петровський А. В., Ярошевський М. Г. Психологія : словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. Москва : Политиздат, 1990. 494 с. 4
5. Поваренков Ю.П. Психологія становлення професіонала : учеб. пособие. Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2000. 98 с.
6. Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону : збірник матеріалів конференції / За ред. О. В. Пастовенського. Житомир, 2017. 166 с.
7. Чернуха О. В. Професійне зростання психологічні особливості та саморозвиток педагога. *Педагогічна культура викладача вищої школи* : матеріали XLVI навчально-методичної конференції, Харків, 21 листопада 2012 р. Харків, 2012. С. 231–233.
8. Ягупов В. В. Професійний розвиток особистості фахівця: поняття, зміст та особливості. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2015. Т. 175. С. 22-28.

Городельська Ю.С.,
практичний психолог
Старокосянтинівської ЗОШ І-ІІІ ст. №4

Тренінг усвідомленого батьківства як один із ефективних методів побудови партнерських взаємин у тріаді «дитина-сім'я-школа»

Тренінг усвідомленого батьківства – це унікальна форма соціально-психологічної роботи. Це також практичний інструмент для глибокого пропрацювання власне батьківських установок та родинних сценаріїв, які заважають знайти спільну мову з дітьми та є пусковим механізмом для формування дитячих психотравм. Гармонізація дитячо-батьківських стосунків сприяє вирішенню навчально-виховних проблем здобувачів освіти, а також є методом профілактики небажаної поведінки в майбутньому.

Ключові слова: тренінг усвідомленого батьківства, партнерські взаємини, особистість дитини, м'які навички, арт-терапія, сім'я, психологічна компетентність.

Основна робота практичного психолога закладу освіти орієнтована саме на особистість дитини.

Основна професійна потреба практичного психолога – це гармонізація особистості кожної дитини.

Основна проблема практичного психолога – це налагодження ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Одна справа, коли доросла свідома людина приходить на консультацію і чітко знає, що її турбує. І зовсім інша справа, коли дитини примушують йти до психолога, або приводять самі батьки і формують своє бачення дитячих проблем, яке доволі часто буває хибним. І ось коли вдається розібратися в істинних причинах «небажаних» станів, то не завжди самі батьки морально готові прийняти той факт, що їхня «заслуга» в цьому теж є. Варто констатувати, що часто після тривалої корекційної/консультаційної роботи дитина повертається в те саме деструктивне середовище і нічого не може змінити.

Будучи свідком подібних речей у власній практичній діяльності, перепробувавши безліч стандартних методів просвіти батьків, зроблено висновок, що бажаного результату можна досягти лише практичним шляхом, а саме, через тренінг усвідомленого батьківства. Кожне слово у цьому формулюванні має сенс.

Тренінг – тому що дає практичні вміння і навички.

Усвідомлення – тому що працює через осмислення, розуміння суті проблеми.

Батьківство – тому що стати батьками дуже просто, але універсальної інструкції до кожної дитини не існує. Виховати щасливу дитину без певних базових знань також важко